

Ulduz HACIYEVA
Baş laborant

1959-1965-Cİ İLLƏRDƏ RESPUBLİKA ELMİ TEXNİKİ KİTABXANASI FONDUNUN İNKİŞAFI

Müasir dövrdə ölkəmizdə elmi-sahəvi kitabxanalar sistemində Respublika Elmi Texniki Kitabxanasının xüsusi yeri vardır.

Hal-hazırda Respublika Nazirlər Kabinetinin dövlət elm və texnika komitəsinin tabeliyində olan RETK ölkəyə texniki kitabxana şəbəkəsinin baş kitabxanası kimi aşağıdakı mühüm funksiyaları yerinə yetirir:

- texnika və texniki elmlərə dair çap məhsulu və digər sənədlərin dövlət saxlayıcısıdır;
- texnika üzrə elmi bibliografiya və informasiya mərkəzidir;
- texniki nəşrlər üzrə baş depozitar fondur;
- ölkənin bütün texniki kitabxanaları üzrə elmi və metodiki mərkəzidir;
- texniki ədəbiyyat üzrə respublikamızda KAA mərkəzidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, RETK özünün təqribən 80 ilə yaxın tarixi inkişaf yolu keçmiş və bu yolun bütün mərhələlərində texniki ədəbiyyatın və informasiyanın yayılması və təbliğinə yönəlmiş çoxsahəli və səmərəli fəaliyyət göstərmişdir.

Əsası 1920-ci ildə qoyulmuş bu kitabxana 1930-cu ildən 1957-ci ilə qədər neft sənayesi işçilərinin mərkəzi kitabxanası kimi fəaliyyət göstərmiş və 1957-ci ildən Respublika Elmi-Texniki kitabxanası funksiyasını yerinə yetirir¹.

1957-ci ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin qərarı ilə onun Respublika Elmi Texniki Kitabxanasına çevrilməsi şübhəsiz ki, kitabxananın inkişafında, sosial funksiyalarının həyata keçirilməsində yeni mərhələnin başlanğıcı oldu.

Professor Abuzər Xələfovun qeyd etdiyi kimi: "50-ci illərdə ölkəmizdə elmi-texniki tərəqqi geniş miqyas almışdı. Kitabxana

qarşısında bu inkişafa xidmət etmək, fəhlə sinfinin istehsalat-texniki səviyyəsini yüksəldib mühəndis-texniki işçilərinin səviyyəsinə çatdırılmasına kömək, texniki ziyalıların artan tələbatını ödəmək vəzifəsi qoyulmuşdu. Texniki kitabxananın Respublika elmi-texniki kitabxanasına çevrilməsi onun işinin miqyasını, fondunun profilini dəyişdi. Kitabxananın fondu universal xarakter daşımağa başladı². Onu da qeyd etmək lazımdır ki, 1959-cu ilin sentyabr ayının 25-də Sov.İKP MK tərəfindən qəbul edilmiş "Ölkədə kitabxana işinin vəziyyəti və onu yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" qərarı bütün dövlət müəssisələrinin və ictimai təşkilatların diqqətini kitabxana işinə cəlb edərək respublikada kitabxanaların inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmışdır.

Əvvəllər təqribən 40 il ərzində mərkəzi neft ədəbiyyatı kitabxanası kimi neft sənayesi işçilərinə xidmət edən bu kitabxananın fondu şübhəsiz ki, 50-ci illərə qədər məhz müvafiq profilli sənədlər əsasında formalaşmışdır. Bu illərdə fondun əsas hissəsini neft çıxarma, neft emalı neft geologiyası, neft kimyası, neftin işlənməsi, neftməşinçayırma sənayesi sahələrinə dair ədəbiyyat təşkil etdiyi halda, 50-ci illərin sonunda isə kitabxananın statusunun dəyişməsi onun qarşısında çox sahəli, respublika sənayesinin bütün sahələrinə xidmət edə biləcək fondun formalaşması vəzifələrini qoymuşdu.

Şübhəsiz ki, bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi kitabxananın profilinə uyğun komplektləşdirilməsindən əlavə, bu işin forma və metodlarının da dəyişməsi və genişləndirilməsi tələb edilirdi.

Respublika elmi-texniki kitabxanasının fondunluğu kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri əsasən 1958-ci ildən başladı. Bu məqsədlə kitabxana birinci növbədə fondu məzmun baxımından genişləndirməyə başladı. Fondu respublikanın bütün sənayeni kompleks əhatə edən kitablar və digər sənədlərlə tam və dolğun şəkildə zənginləşdirməyi qarşıya məqsəd qoymuşdu. Bu vəzifələri yerinə yetirmək məqsədilə kitabxanada komplektləşdirmə şürası yaradıldı. Şura kitabxananın yeni komplektləşdirmə proqramını, daha doğrusu onun yeni tematik-tipoloji planını hazırladı. Bədi olaraq yeni tematik-tipoloji planda bu illərdə Azərbaycanda neft sənayesindən əlavə, energetika, dağ-mədən işi, metalurgiya kimya sənayesi, maşınçayırma, tikinti, nəqliyyat və texnikanın müxtəlif sahələrinə dair azərbaycan, rus və xarici dillərdə ədəbiyyatın alınması nəzərdə tutulurdu. Bu məqsədlə 1959-cu ildə 150-dən artıq

müxtəlif nəşriyyatların planlarını işləmiş və onların əsasında komplektləşdirmənin işçi planı və sifariş kartotekası hazırlanmışdır.

1959-cu ildə yeni tərtib edilmiş komplektləşdirmə planında fondun yeni nəşrlərlə komplektləşdirilməsi üçün SSRİ-nin və Respublikanın kitabxana kollektorlarından, kitab mağazalarından, "Kniqa-poçta", abunə, "Beynəlxalq kitab mübadiləsi" (Mejdunarodnaya kniqa) və digər mənbələrdən ədəbiyyatın əldə edilməsi nəzərdə tutulurdu.

1959-cu ildə Respublika Elmi Texniki Kitabxanası yuxarıda göstərdiyimiz tədbirlərdən əlavə SSRİ-nin bir çox iri, universal və sahəvi elmi kitabxanalarına müraciət edərək onların mübadilə fonlarından öz profilinə uyğun ədəbiyyatın alınmasına çalışmış və nəticədə yalnız bir il ərzində kitabxanaya ölkənin müxtəlif mübadilə fonlarından 40 min nüsxədən artıq müxtəlif ədəbiyyat daxil olmuşdur³.

1958-1962-ci illərdə RETK-nin struktur quruluşu da təkmilləşdirildi. Fondun tərkibində sahəvi fondla yanaşı, qiraət zalının yardımçı fondu, bibliografik vasitələr, xarici dövrü nəşrlər, patent və standartlar. Texniki ədəbiyyatın xüsusi növlərindən ibarət yeni fondlar təşkil edildi.

1960-cı illərin əvvəllərində keçmiş SSRİ-nin bütün texniki kitabxanalarında olduğu kimi Respublika Elmi Texniki kitabxanasının fəaliyyətində də olduqca əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verdi. Bu dəyişikliklər SSRİ Nazirlər Sovetinin 1962-ci ildə qəbul etdiyi "Ölkədə elmi-texniki informasiya sisteminin təşkilinin yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" qərarı ilə əlaqədar idi. Bu qərarla ölkədə elmi-texniki informasiyanın toplanması və istifadə edilməsi, soruq-informasiya fondlarının təşkili, sənəd informasiyalarının hazırlanması, işlənməsi və axtarışının kompleks şəkildə mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması kimi çox mühüm vəzifələr irəli sürülürdü⁴.

Qərarla Texniki Kitabxanaların qarşısında onun informasiya fəaliyyətinin respublika elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi vəzifələrini qoyurdu. Şübhəsiz ki, bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilk növbədə kitabxananın fondunun informasiya sənədləri ilə daha tam və dolğun tamamlanmasını və onların daha səmərəli istifadə edilməsini tələb edirdi.

Bu məqsədlə RETK SSRİ-də və Azərbaycanda nəşr edilən informasiya mənbələrini: Referativ jurnalların, sahəvi və regional

informasiya orqanlarının, normativ-texniki sənədlərin və digər materialların komplektləşdirilməsinə diqqəti artırdı. Artıq 1963-cü ildə RETK, SSRİ-nin 36 informasiya orqanı ilə əlaqə yaradıb və onlardan 180 adda müxtəlif informasiya materialları almışdır⁵.

50-ci illərin sonu və 60-cı illərin əvvəllərində RETK-nin fondunun yeni vəzifələrə uyğun formalaşması özünü fondun sürətlə inkişaf etməsində, onun məzmununun və profilinin genişlənməsində göstərirdi. Bunu aşağıdakı statistik göstəricilərdə aydın görmək olar. Belə ki, 1958-ci ilə qədər Respublika elmi-texniki kitabxanasına orta hesabla 10-12 min nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olurdusa, 1959-cu ildən başlayaraq bu rəqəm orta hesabla 48-50 minə çatmışdı. 1960-cı ildə isə kitabxananın fondu 148 min nüsxə artaraq 300 minə çatmışdır.

Höyata keçirilən təşkilati, metodiki tədbirlər nəticəsində RETK-nin fondunun ümumi həcmi 1959-cu ildə 105454 nüsxə olmuşdursa, 1965-ci ildə artıb 470 min 799 nüsxəyə çatmışdır⁶. Fondun tipoloji baxımından da inkişafı diqqətə layiq idi. Belə ki, Respublika elmi-texniki kitabxananın fondunda yalnız kitabların sayı 7614 nüsxə olmuşdursa, 1965-ci ildə onların sayı 157689 nüsxəyə çatmışdı⁷.

Bu sürətli inkişaf fondun digər hissələrinə də aid idi. Məsələn, dövrü nəşrlər bu müddət ərzində müvafiq şəkildə 44.559 nüsxədən 81.620 nüsxəyə, xarici dövrü nəşrlər 30219 nüsxədən, 43.219 nüsxəyə, patentlər 13724 nüsxədən, 102960 nüsxəyə, standartlar 47 nüsxədən, 32150 nüsxəyə, sənaye kataloqları 1572 nüsxədən, 11476 nüsxəyə, tərcümə materialları 871 nüsxədən, 3412 nüsxəyə çatdırılmışdır⁸.

Beləliklə, 1959-1965-ci illərdə Respublika elmi-texniki kitabxanasının fondu sürətlə artmaqla yanaşı məzmunu zənginləşmiş, respublikanın sənaye komplektlərində çalışan alimlərə, mühəndis-texniki işçilərə, tələbələrə, fəhlələrə və digər oxucu qruplarına xidməti xeyli yüksəltmişdir.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fondunda baş vermiş bu mütərəqqi kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri təbii ki, onun oxucu dairəsinin, kitab verilişinin tərkibində, xidmət işinin məzmununa da dəyişikliklərin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Respublika elmi-texniki kitabxanasının 1959-1960-cı illərə dair hesabat sənədləri.
2. RETK-nin 1963-cü il hesabatı – s.19-20.
3. RETK-nin 1965-ci il hesabatları.
4. Xələfov A.A. və b. Kitabxana işçisinin məlumat kitabı. –B.: Azərneşr, 1986, s.84.
5. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi. –B.: Azərneşr, 1974, -s.235-236.

Гаджиева У.

Развитие фондов Республиканской Научно-Технической Библиотеки в 1959-1965 гг.

Резюме

В статье рассмотрены важнейшие тенденции развития документальных ресурсов библиотеки в первой половине 60-х годов, в кратце проанализован технико-типологический состав комплектования фондов в соответствии с задачами научно-технического прогресса в Азербайджанской Республике в рассматриваемый период.